

DE GRENZEN VAN RECEPTIE DE VELE WEGEN VAN DE MIDDELNEDERLANDSE LITERATUUR NAAR POLEN

MAŁGORZATA DOWLASZEWICZ

ABSTRACT

The boundaries of reception: the many paths of medieval Dutch literature to Poland

Medieval Dutch literature has not been translated into Polish all that often. There are consequently not many direct receptions to be analysed in the traditional methodology of reception theory. More detailed research reveals, however, additional cultural residues of Middle Dutch literature in Modern Poland (after 1918). This article outlines the possibility of a broader approach in which reception of literature is more comprehensive and draws from the methodological background of biblical studies.

Key words: reception theory; biblical studies; Middle Dutch literature; Polish reception

1. Inleiding

Een letterkundige die zich met Nederlandse literatuur bezighoudt, maar van huis uit niet Nederlandstalig is en voor wie niet alleen de literatuur van de Lage Landen, maar zelfs de taal al een vreemd concept is dat hij of zij pas onlangs heeft leren kennen, kan tenminste één onderzoeksobject vinden, waarin hij/zij als ‘extramurale’ deelnemer een bijzondere bijdrage aan de literatuurwetenschap in de Nederlanden kan leveren die vaak door de ‘intramurale’ onderzoekers niet kan worden geleverd. Het gaat om de receptie van Nederlandse literatuur in zijn/haar moedertaalcultuur. Als geen andere is een Hongaar in staat om te analyseren op welke manier de *Elckerlijc* in het Hongaars werd vertaald, kan een Tsjech bepalen welke middelen Tsjechische vertaalsters hebben toegepast of kan de Pool onderzoeken waarom een Poolse uitgeverij een nieuwe vertaling van *Jip en Janneke* op de markt moest brengen, terwijl de eerdere versie nog massa’s lezers boeide. De methodologie voor dit onderzoek levert in veel gevallen nauwelijks problemen op. Vergelijkende analyse of onderzoek naar beleidsorganisaties worden al decennialang wereldwijd uitgevoerd. Men onderzoekt vertalingen op toegepaste technieken, zoekt allusies naar buitenlandse literatuur in teksten of kijkt naar de invloed van institutionele processen op de uitgegeven boeken. Er zijn echter gevallen waar de methodologie geen

steun biedt voor de zeer uiteenlopende literatuur- en cultuuruitingen die als producten (en soms bijproducten) van de receptie ontstaan.

Het belang van het receptieonderzoek werd ook in historische context al meermalen benadrukt, zeker ook bij het ontstaan van de nieuwste reeks *De Geschiedenis van de Nederlandse literatuur* (hierna *GNL*). De voorbereiding van deze publicatie in meerdere delen werd voorafgegaan door een brede discussie over de vorm en inhoud van een dergelijke literatuurgeschiedenis met meerdere stemmen die het internationale perspectief van de literatuur graag beklemtoonden. Nog voordat de eerste stappen naar de reeks *GNL* werden gemaakt, werd een pleidooi gehouden voor een geschiedenis van de Nederlandse literatuur die, tenminste voor bepaalde periodes, de internationale context van literatuur zou bestuderen (Van Gorp 1985). Bij de presentatie van de eerste vooronderstellingen van letterkundigen die diverse uitgangspunten hanteerden, werd de eerste poging gedaan tot een min of meer gezamenlijke visie op het project. Een vaak terugkomende kwestie was die van het al dan niet betrekken van receptie bij het vertellen¹ over de Nederlandse literatuur. De meeste stemmen pleitten voor een ruimere dan alleen nationale blik op de literatuur met als doel “de contextualisering van de literatuur in kaart te brengen” (De Geest 1997: 24). Helaas is daar in het ‘product’ (de reeks literatuurgeschiedenisboeken) heel weinig van overgebleven. De circulatie van literatuur kan echter pas worden beschreven als het letterkundig onderzoek op internationaal niveau gevoerd wordt.

2. Middelnederlandse literatuur in Polen

Bij het onderzoek naar de aanwezigheid van de Middelnederlandse literatuur in Polen word ik steeds weer met de vraag geconfronteerd wat de grenzen van receptie zijn. Een reactie met verwijzing naar de oorspronkelijke tekst of een (indirecte) vertaling waarbij de brontekst duidelijk wordt bepaald, zijn de meest typische receptieproducten van de literatuur van de moderne tijd. Oude literatuur die niet alleen talige (en daarmee ruimtelijke en culturele), maar ook temporele grenzen moet overschrijden om de moderne mens te bereiken, geeft vaak als resultaat cultuuruitingen die moeilijk onder één noemer gebracht kunnen worden. Omdat uit mijn vooronderzoek bleek dat er weinig receptie van Middelnederlandse literatuur in Polen bestaat, heb ik in de eerste fase van mijn eigenlijke onderzoek zo breed mogelijk naar allerlei ‘sporen’ ervan gezocht. De resultaten ervan kunnen in verschillende groepen worden onderverdeeld.

Er zijn enkele Poolse cultuuruitingen die in uiteenlopende mate op Middelnederlandse literatuur zijn gebaseerd. Hieronder worden ze onderverdeeld in verschillende typologische soorten.

1. Vertalingen (al dan niet direct): dit zijn teksten die naar een Middelnederlandse brontekst verwijzen, hoewel er vaak bij vertaling van een andere vertaling in een tussentaal (een vreemde taal of modern Nederlands) gebruik wordt gemaakt. Soms worden deze vertalingen in fragmenten gepubliceerd. Tot deze categorie behoren de volgende teksten:

¹ Een van de uitgangspunten van het project *GNL* was een verhalende aanpak, waarbij literatuurgeschiedenis niet tot namen, titels en data wordt gereduceerd.

- *Cudowna historia Maryjki z Nijmegen, która przez siedem lat miała do czynienia z diabłem* (Oczko & Szturc 1998) vertaling van *Mariken van Nieumeghen*;
 - *Zwierciadło wiecznego zbawienia (fragment)* (Ruysbroeck & Ślupek 1985), *Ozdo-ba duchowego wesela* (Ruysbroeck & Sulikowski 2000) en *Dzieła* (Ruysbroeck & Lew-Dylewski 2000–2006) vertalingen van (fragmenten van) traktaten van Ruysbroec;
 - *Rusbroc przedziwny* (Ruysbroeck & Przewłocki 1874) vertaling van fragmenten van *Rusbrock l'admirable* van Ernest Hello (een Franse vertaling van een Latijnse verta-ling van fragmenten van Ruysbroecs werken);
 - *CZTERY CZWORONOZI Wybór z Der naturen bloeme Jakuba van Maerlanta* (Jon-gen & Dowłaszewicz 2012) vertalingen van fragmenten van *Der naturen bloeme* van Jacob van Maerlant.
2. 'Onbewuste' vertalingen: dit zijn teksten die een vertaling van de Middelnederlandse tekst als bron gebruiken maar waarbij de vertaling als origineel wordt gezien, waar-door er niet verwezen wordt naar de Nederlandse oorsprong van de tekst. Deze cate-gorie wordt door één voorbeeld van de tot nu toe gevonden teksten vertegenwoordigd, namelijk:
- *Każdy* (Helsztyński 1933) vertaling van *Everyman* (een Engelse vertaling van *Elc-kerlijc*).
3. Vertalingen/bewerkingen van andere vertalingen/bewerkingen: dit zijn teksten die een vertaling of bewerking van de Middelnederlandse tekst als bron voor een vertaling gebruiken, zonder te verwijzen naar de Nederlandse oorsprong. Bij deze categorie horen drie teksten:
- *Siostra Beatryks* (Kasprowicz 1907) vertaling van *Soeur Beatrice* van Maurice Maeterlinck (een Franse adaptatie van *Beatrijs*);
 - *Kwidam* (Iwazskiewicz 1984)² bewerking van *Jedermann* van Hugo von Hofmanns-thal (een Duitse adaptatie van *Elckerlijc*);
 - *Mysli Błogosławionego Jana Ruysbroecka* (Ruysbroeck & Szottowa) een vrije bewer-king van *Rusbrock l'admirable*.
4. Intersemiotische adaptaties, met als voorbeeld:
- de houtsneden van Stefan Mrożewski bij de tekst *Elckerlijc* (Van Mierlo 1951).
- Het verschil tussen de tweede en de derde groep berust op tekstueel niveau op de mate waarin de brontekst nog in de betreffende doeltekst 'herkend' kan worden.
- Er is nog een andere soort 'sporen' die niet in het kader van deze presentatie is opgeno-men, namelijk de aanwezigheid in Polen van het gedachtegoed van Middelnederlandse auteurs die niet naar het Pools werden vertaald/bewerkt, maar wier werk in andere talen (voornamelijk Latijnse, Duitse en Franse vertalingen) de Poolse bodem heeft bereikt. Het onderzoek naar deze circulatie (meer van ideeën dan van teksten) past in de steeds meer populaire toepassing van natuurwetenschappelijke methodologie in de humaniora. De evolutionaire adaptatietheorie veronderstelt dat de cultuur zich net als de natuur ontwik-kelt en dat bepaalde kenmerken worden 'geërfd' en in latere stadia als signalen kunnen worden herkend van eerder bestaan of van ingeboren eigenschappen (Luty 2011). Deze

² De tekst is geschreven in 1921, maar pas in de tweede helft van de twintigste eeuw gepubliceerd.

circulatie gebeurt echter niet meer op een tekstueel niveau en wordt daarom hier niet verder besproken.

De teksten uit de eerste groep leveren methodologisch geen bijzondere problemen op. Ze verwijzen duidelijk naar een bron, heel vaak zelfs naar de Middelnederlandse bron, waardoor de receptie gevolgd en onderzocht kan worden. Ook de intersemiotische adaptatie (het vierde type receptie) lijkt de laatste jaren steeds meer theoretisch te worden onderbouwd (zie bijvoorbeeld de pogingen om een terminologische en methodologische basis vorm te geven bij Aguiar & Queiroz 2009). Het moeilijkste ligt natuurlijk hierin om twee verschillende semiotische systemen met elkaar te vergelijken, maar als een onderzoeker (of het liefst een team dat niet alleen uit filologen maar bijvoorbeeld ook uit kunsthistorici bestaat) over de nodige kennis beschikt, wordt de methodologie zelf niet zo problematisch.

3. Vertaling of adaptatie?

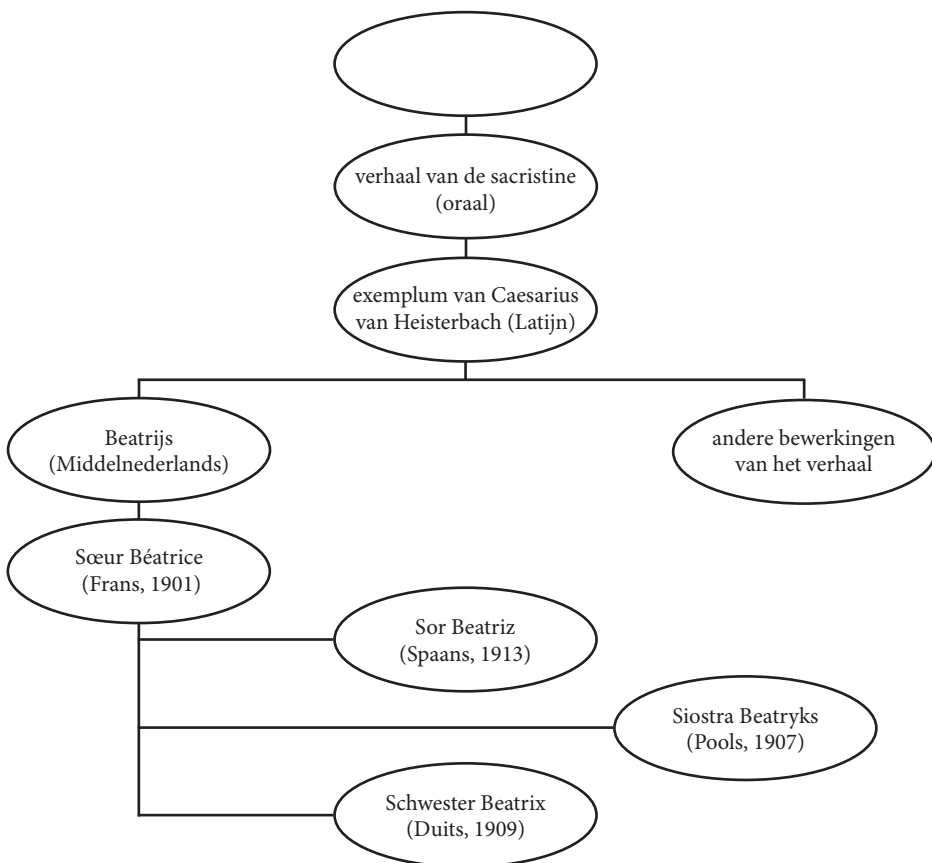
De meeste theoretische vraagstukken rijzen bij het kijken naar de teksten uit de tweede en vooral de derde groep, waar teksten zijn opgenomen die ogenschijnlijk geen direct verband met de Middelnederlandse 'bron' vertonen. Bestaat dat verband nog wel in de zin van vervolg of kan er alleen nog sprake zijn van intertekstualiteit en (al dan niet onbewust) overnemen van ideeën? Kunnen we dit nog receptie van het Middelnederlandse origineel noemen of is het 'eindproduct' te ver verwijderd van de 'grondstof'? Om deze vragen te beantwoorden, moet ik eerst de receptie zelf definiëren.

De *founding father* van de Europese receptiestudies, Hans Robert Jauss, verwees al naar de problematiek van het bereik van de receptie:

"The historical life of a literary work is unthinkable without the active participation of its audience. For it is only through the process of its communication that the work reaches the changing horizon of experience in a continuity in which the continual change occurs from simple reception to critical understanding, from passive to active reception, from recognized aesthetic norms to a new production which surpasses them. [...] The perspective of the aesthetics of reception mediates between passive reception and active understanding, norm-setting experience and new production." (Jauss & Benzinger 1970: 8)

Jauss maakt hier geen duidelijke scheiding tussen de passieve en de actieve (productieve) receptie, maar begrijpt die twee als een ononderbroken proces van communicatie. De lezer concretiseert zijn eigen ervaringen met een tekst tot een specifieke betekenistoekenning, in welke vorm dan ook. Onder de 'continuity' kan ook begrepen worden dat het nieuwe product van actieve receptie alleen een schakel kan zijn in het circuit van verdere receptie. Dat nieuwe product is weer een 'literary work' met een nieuwe receptielijn, maar behoudt toch een niet-ontkoppelbaar verband met de oorspronkelijke tekst. In het verlengde hiervan zouden we receptie van een literaire tekst als een keten kunnen zien aan het begin waarvan een tekst (al dan niet in geschreven vorm) en elke schakel een directe reactie zou zijn op een voorafgaande tekst (of een andere cultuuruiting). Elke schakel zou weer verschillende nieuwe takken kunnen openen waardoor een 'receptieboom' zou kunnen ontstaan waarin verschillende takken naar de receptielijn zouden

verwijzen. Hieronder wordt een voorbeeld weergegeven met alleen enkele bewerkingen van het verhaal van de kosteres die als bron diende voor de Middelnederlandse *Beatrijs*³:

Schema met een gedeeltelijke receptieboom van de Middelnederlandse *Beatrijs*

Dankzij een dergelijke receptiestructuur zou het mogelijk zijn om de bron van bijvoorbeeld de Poolse *Siostra Beatriks* tot de receptietak van de Middelnederlandse tekst terug te brengen en niet alleen tot het oorspronkelijke verhaal dat waarschijnlijk in de orale cultuur circuleerde. *Beatrijs* is dus allereerst een schakel in de receptie van het verhaal, maar tevens een nieuwe tekst die een eigen receptie kent. De Franse bewerking daarvan is daarmee zowel een schakel van het kosteresverhaal en van de *Beatrijs* als tegelijk een nieuwe tekst.

Dat er methodologische verschillen bestaan tussen de historische en moderne literatuurwetenschap, is allang bekend. Het is moeilijk te bepalen of een dergelijke methodologie ook voor moderne literatuur zou kunnen gelden. Het voortleven van oudere literatuur heeft wel bijzondere onderzoeksmethodes nodig:

³ De eigenlijke boom zou veel ruimer zijn, maar voor dit betoog werden exemplarisch enkel een paar teksten gekozen die op eerder onderzoek baseren (zie bijv. Guiette 1927 en Kalmthout, Réthelyi & Sleiderink 2013).

“If we are going to acknowledge the afterlife of medieval genres, subject matters, motifs and techniques, three methods of research are preferable: 1. looking for simple continuity, 2. taking into account residual afterlife of medieval items in popular culture including folklore, and 3. recognizing the phenomena of the renewal of medieval genres in later ages.” (Dąbrowka 2008: 23)

Volgens Dąbrowka hebben we te maken met verschillende manieren van de circulatie van teksten. In dit verband vormt de Poolse receptie van de Middelnederlandse literatuur (in de ruime zin als hierboven beschreven) zeker een continuïteit van inhoud, motieven en vaak zelfs technieken.

Een kwestie die hier sterk bekritiseerd kan worden, is de link tussen het eindproduct en de brontekst. Volgens mij zijn er echter ook op dat gebied al veel publicaties die de schijn van het ‘oorspronkelijke’ van de middeleeuwse teksten afzwakken. Geschreven literatuur ontstond niet afgezonderd van de orale traditie en van de vele bronnen bijvoorbeeld uit de Oudheid. Een grote verdienste, in tweeërlei zin, ligt in dit opzicht bij de Bijbelstudies. Ten eerste wordt de oorspronkelijke tekst van de Bijbel niet zo strikt gehanteerd als bij literatuurstudies, en ten tweede worden veel sporen die we als intertekstueel bepalen, toch met de term ‘receptie’ aangeduid.

4. Receptie in de Bijbelstudies

Laten we beginnen met de oorspronkelijkheid van de tekst. Al bij het voorbeeld van de receptie van *Beatrijs* hierboven is duidelijk gebleken dat alle teksten die op enige manier uit de Middelnederlandse tekst voortvloeien, ook verwijzen naar de tekst van Heisterbach en in principe naar nog een stap eerder, waarvoor we echter geen materiële gegevens hebben, geen tekst dus die de orale traditie zou vertegenwoordigen. Dit is van toepassing op meerdere teksten uit de middeleeuwen. In het geval van de Bijbel ligt de zaak omgekeerd. We beschikken weliswaar over een schriftelijke originele bron, maar alle culturen verwijzen meestal naar eigen vertalingen van de Bijbel die dan ook niet vanuit de oudste bron zijn vertaald, maar in de meeste gevallen via een veel latere Latijnse vertaling (waarvan ook al bekend is dat ze niet foutloos is). Toch is het zo dat we een moderne Poolse bewerking van een psalm als receptie van de Bijbel beschouwen, hoewel de auteur van deze bewerking alleen toegang tot een moderne vertaling van een oude (middeleeuwse?) vertaling van een nog oudere tekst heeft en zich er zelfs vaak niet van bewust is dat de Latijnse tekst niet de oorspronkelijke was.

“In the practice of textual criticism, the emergence of the phantasm known as the original text – or one of its aliases, such as authoritative copy, archetype, or final form – not only constructs borders where there were none before. It also distorts what is actually there.” (Breed 2014: 52)

De eerste stelling is dus dat er alleen een schijn van de oorspronkelijke tekst bestaat. Voor de moderne letterkunde kun je hierbij denken aan een diplomatische editie van teksten waarbij verschillende soms allemaal door de auteur goedgekeurde versies naast elkaar staan. Voor de middeleeuwen hebben we verschillende afschriften van dezelfde

tekst die door de kopiisten (al dan niet bewust) zijn aangepast en ook de daarachter liggende geschiedenis van de oraliteit. Dé oorspronkelijke brontekst bestaat dus niet als zodanig, maar een brontekst is er wel.

De tweede kwestie die uit de Bijbelstudies voortvloeit, is het gebruik van de term *receptie* in een veel bredere context dan alleen voor de directe reacties op het boek (recensies, besprekingen) en vertalingen (of bewerkingen) ervan.

“The reception of the Bible comprises every single act or word of interpretation of that book (or books) over the course of three millennia. It includes everything from Jesus reading Isaiah, or Augustine reading Romans, to a Sunday-school nativity play, or the appearance of ‘2COR4:6’ as a stock number on military gunscopes. No one and nothing is excluded.” (Roberts 2011: 1)

Bij de receptie van de Bijbel hoort bijvoorbeeld ook het gebruik van spreekwoorden die uit de Bijbelverhalen voortvloeien, zelfs als de gebruikers er zich niet langer van bewust zijn wat de oorsprong van een bepaalde uitdrukking is. Waarom zou dan een tekst die via twee tussenliggende teksten met een middeleeuws epos is verbonden, niet als receptie van deze worden gezien? Breed (2014) gebruikt hiervoor de term ‘nomadic reception’. In het geval van deze nomadische receptie is de brontekst dus geen vast gegeven: “Whenever a thing changes, we may think of this change as the virtual dimension of the object generating a new actual state of affairs from its potential powers.” (Breed 2014: 122) Een vertaling of bewerking van een tekst vormt hierbij een nieuwe dimensie van deze tekst en niet enkel een nieuw product. Men kan dus een onderscheid maken tussen een actuele tekst (bijv. de *Beatrijs* in het handschrift 76 E 5 KB Den Haag) en de virtuele tekst (het verhaal van *Beatrijs*).

Er is nog een aanvullende kwestie die bij de receptie van oudere literatuur een rol speelt. Verhalen en auteurs zijn vaak al bekend en soms zelfs vanzelfsprekend voordat ze worden gelezen. Een van de beste voorbeelden in de ruimere Europese context is Shakespeare. Iemand die een boek van Shakespeare neemt, heeft al meestal enig idee wie de auteur is en wat voor boek het wordt. In het onderzoek naar de receptie zou dat element ook een rol kunnen spelen, vooral daar, waar niet expliciet naar een oude bron wordt verwezen. Men zou moeten onderzoeken of bepaalde elementen niet worden verzwegen omdat ze bijna vanzelfsprekend zijn voor de auteur van een vertaling of bewerking:

“The overall aim is to move beyond a mode of scholarship where the study of ancient poetry is neatly followed by an excursus into its later reception, or *Nachleben*. For, often, the poet is already alive, as the product of the imagination, before any act of reading takes place.” (Graziosi 2015: 47)

Het voortleven van het oeuvre van een auteur (of een anonieme tekst in het geval van veel middeleeuwse literatuur) zou onderzocht moeten worden in relatie tot de kennis ervan op het moment en in het gebied waar bepaalde receptieproducten ontstaan. Zo is bijvoorbeeld onderzoek naar de belangstelling voor *Beatrijs* bij Max Reinhardt (Réthelyi 2015) van groot belang voor alle receptie van dat verhaal aan het begin van de twintigste eeuw. Door gebruik van het filmmedium heeft Reinhardt een groot publiek kunnen bereiken waardoor het Middelnederlandse verhaal verspreid werd en tot het ontstaan

van een aantal receptieproducten (bewerkingen, toneelvertoningen, e.d.) heeft geleid. Vertalingen en bewerkingen die toen zijn ontstaan moeten in dat grotere verband van de aanwezigheid van *Beatrijs* in de cultuur worden gebracht om onderzocht te worden.

5. Conclusie

De circulatie van literatuur en de internationale verspreiding ervan worden de laatste decennia veel onderzocht. De term 'receptie van literatuur' wordt echter vaak zeer nauw gedefinieerd als vertalingen en directe bewerkingen van de bron. Ik wil ervoor pleiten dat de theoretische kaders voor receptieonderzoek van oudere literatuur naar andere maatstaven worden bepaald dan die voor de moderne literatuur. Het bijzondere van de middeleeuwse literatuur moet dus, volgens mij, ook een uitdrukking vinden in de methodologische aspecten van het onderzoek. En zo zou receptie geen grenzen kunnen hebben. Met een schematische weergave van meerdere receptietakken die steeds weer aftakken en groeien, kunnen literaire en cultuurhistorische verbanden worden getoond die anders verborgen blijven.

BIBLIOGRAFIE

- AGUIAR, DANIELLA & JOAO QUEIROZ (2009). Towards a Model of Intersemiotic Translation. *The International Journal of the Arts in Society* 4, pp. 203–210.
- BREED, BRENNAN W. (2014). *Nomadic Text: A Theory of Biblical Reception History*. Bloomington Ind.: Indiana University Press.
- DĄBRÓWKA, ANDRZEJ (2008). The Middle Ages after the Middle Ages. Medievalism in the Study of European Drama and Theatre History. In: K. C. (ed.), *Színházvilág – Világszínház* (pp. 23–37). Budapest: Ráció Kiadó.
- GEEST, DIRK DE (1997). Knuveldeer voorbij – voorbij Knuveldeer? In: H. E. Bekkering, *Veelstemmig akkoord. Naar een nieuwe literatuurgeschiedenis* (pp. 17–26). Den Haag: Sdu.
- GORP, HENK VAN (1985). De utopie van een omvattende literatuurgeschiedschrijving. Of hoe het zou moeten kunnen en toch niet echt kan... *Spiegel der Letteren*, 27, pp. 245–262.
- GRAZIOSI, BARBARA (2015). On Seeing The Poet: Arabic, Italian and Byzantine portraits of Homer. *Scandinavian Journal of Byzantine and Modern Greek Studies* 1, pp. 25–48.
- GUIETTE, ROBERT (1927). *La légende de la Sacristine*. Paris: Champion.
- HELSZTYŃSKI, STANISŁAW (1933). *Każdy (Everyman): średniowieczny moralitet angielski*. Warszawa.
- IWASZKIEWICZ, JAROSŁAW (1984). Kwidam. In: Jarosław Iwaszkiewicz, *Dramaty*. Warszawa: Czytelnik, pp. 5–81.
- JAKOBSON, ROMAN (2004). On linguistic aspects of translation. In: L. Venuti, *The translation studies reader* (pp. 113–118). London, New York: Routledge.
- JAUSS, HANS ROBERT & ELIZABETH BENZINGER (1970). Literary History as a Challenge to Literary Theory. *New Literary History*, 2 (2), pp. 7–37.
- JONGEN, LUDO & MAŁGORZATA DOWLASZEWICZ (2012). *Jacob van Maerlant: Vier viervoeters/ Cztery czworonogi*. Lublin: KUL.
- KALMTHOUT, TON VAN, ORSOLYA RÉTHELYI & REMCO SLEIDERINK (2013). *Beatrijs de wereld in. Vertalingen en bewerkingen van het Middelnederlandse verhaal*. Gent: Academia Press.
- KASPROWICZ, JAN (1907). *Siostra Beatryks: w trzech aktach*. Lwów, Warszawa: nakł. Towarzystwa Wydawniczego E. Wende i Spółka.
- LUTY, JERZY (2011). Estetyka ewolucyjna: sztuka jako adaptacja w ujęciu międzykulturowym. *Estetyka i Krytyka* 2, pp. 101–114.

- MAETERLINCK, MAURICE & GREGORIO MARTINEZ SIERRA (1900). *Aglavena y Seliseta; Ariana y Barba-Azul; Sor Beatriz*. Madrid: Renacimiento.
- MAETERLINCK, MAURICE & -B. (1909). *Schwester Beatrix: Drama*. Berlin: Bloch.
- MIERLO, JOZEF VAN, S. J. (1951). *Elckerlijc*. Utrecht: Stichting De Roos.
- OCZKO, PIOTR & WŁODZIMIERZ SZTURC (1998). *Cudowna historia Maryjki z Nijmegen, która przez siedem lat miała do czynienia z diabłem*. Kraków: Script.
- RÉTHELYI, ORSOLYA (2015). De koopman en de non. Max Reinhardt en de receptie van Middel nederlandse literatuur in Hongarije. *Praagse Perspectieven*(10), pp. 9–34.
- ROBERTS, JONATHAN (2011). Introduction. In: Michael Lieb – Emma Mason – Jonathan Roberts, *The Oxford Handbook of the Reception History of the Bible* (pp. 1–8). Oxford: Oxford University Press.
- RUYSBROECK, JAN VAN & MARIA LEW-DYLEWSKI (2000–2006). *Dzieła*. Kraków: Wydawnictwo Karmelitów Bosych.
- RUYSBROECK, JAN VAN & WALERIAN PRZEWŁOCKI (1874). *Rusbrock przedziwny*. Lwów: Drukarnia Ludowa (Seyfarth & Czajkowski).
- RUYSBROECK, JAN VAN & P. SŁUPEK (1985). Zwierciadło wiecznego zbawienia (fragment). *Życie Katolickie* 4 (11).
- RUYSBROECK, JAN & PIOTR R. SULIKOWSKI (2000). *Ozdoba duchowego wesela*. Kraków: Miesięcznik Znak.
- RUYSBROECK, JAN & ANNA SZOTTOWA (1938). *Mysli błogosławionego Jana Ruysbroecka*. Poznań: Księgarnia św. Wojciecha.

VYMEZENÍ REPECE. ROZMANITÉ CESTY STŘEDOVĚKÉ NIZOZEMSKÉ LITERATURY DO POLSKA

Do polštiny je přeloženo jen velmi málo středověké nizozemské literatury. Nedochozí tedy často k přímé recepci, kterou by šlo zkoumat z hlediska tradiční metodologie recepční teorie. Některé podrobnější výzkumy však dokládají větší počet kulturních vlivů středověké nizozemské literatury v moderním Polsku (po roce 1918). Článek popisuje možný širší metodologický přístup, v němž je literární recepce podrobnější a vychází z metodologického zázemí biblických studií.

Małgorzata Dowłaszewicz
Uniwersytet Wrocławski
E-mail: malgorzata.dowlaszewicz@uwr.edu.pl